

УДК 332:519.6

*О. І. Строкаченко,
аспірант, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ*

АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ РЕНТНОГО ДОХОДУ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ РЕНТОУТВОРЮЮЧИХ ГАЛУЗЕЙ ДЛЯ УКРАЇНИ ТА ПОРІВНЯННЯ З РЕЗУЛЬТАТАМИ ДЛЯ РОСІЇ

*О. І. Strokachenko,
PhD-student, Taras Shevchenko Kyiv National University, Kyiv*

CONCEPT OF RENTAL INCOME'S ANALYSIS FOR IDENTIFYING INDUSTRIAL SECTORS IN UKRAINE GENERATING RENTAL INCOME AND COMPARISON WITH THE RESULTS FOR RUSSIA

У статті проаналізовано поняття "рентний дохід", здійснено його порівняння в економічній теорії та українському законодавстві. Визначена необхідність введення поняття "рентний дохід" в податкове законодавство в якості доходу держави від її власності – корисних копалин, землі. Описана важливість застосування рентного доходу в якості інструмента для вирівнювання рентабельності між дохідними паливно-сировинними галузями та низькорентабельними галузями обробної промисловості. На основі наявних критеріїв належності галузі до рентоутворюючих виділені рентоутворюючі галузі в Україні. До них належать чорна металургія, нафтова галузь, вугільна галузь. Здійснено порівняння результатів з результатами для Росії.

The study analyzes concept of "rental income". The concept in economics was compared to concept in Ukrainian legislation. The paper defines necessity of introducing concept of "rental income" in tax legislation, describes importance of application of rental income as instrument for profitability smoothing in different economic sector. Research identifies industrial sectors in Ukraine generating rental income: ferrous metallurgy, petroleum industry, coal industry. Results was compared with the results for Russia.

Ключові слова: *рентний дохід, рентоутворюючі галузі.*

Keywords: *rental income, industrial sectors generating rental income.*

Постановка проблеми

У результаті кластеризації регіонів можна помітити невідповідність макроекономічних показників реальному розвитку регіонів. За чисельними результатами досліджень було визначено, що в якості високорозвинених регіонів виступають ті, в яких додана вартість формується за рахунок споживання природних ресурсів, що на ній знаходяться. І навпаки, регіони, в яких додана вартість створюється тільки за рахунок ресурсів і капіталу, у більшості випадків виступають як слаборозвинені [8].

Можна зробити припущення про різний рівень рентабельності діяльності в галузях, що споживають природні ресурси, і не споживають. А кожен з регіонів має різну структуру виробництва і, відповідно, різну ефективність.

За цих умов стає важливим аналіз поняття "рентний дохід" та визначення рентоутворюючих галузей промисловості.

Аналіз останніх джерел досліджень і публікацій

В економічній теорії основи вивчення ренти були покладені А. Смітом, Д. Рікардо, К. Марксом. Вона розглядалася, головним чином, у зв'язку з використанням землі. А основні наукові результати аналізу категорії "рента" досягнуті російськими вченими. Грунтовним є дослідження групи вчених – Волконський В. А., Кузовкін А. І., Мудрецов А. Ф., здійснене у 2004 році за фінансової підтримки Російського гуманітарного наукового фонду «Природна рента та методи її оцінки», в якому були закладені основи методики визначення рентного доходу [2, 7].

Зауважимо, що на даний момент відсутні комплексні дослідження правової природи рентних відносин, проблем захисту учасників таких відносин.

Постановка завдання

Метою роботи є аналіз та порівняння поняття "рентний дохід" в економічній теорії та законодавстві України та визначення рентоутворюючих галузей України на основі обраної методики.

Виклад основного матеріалу дослідження

Надамо визначення рентного доходу, згідно "Порядку нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів":

1. Рентний дохід в сільському господарстві - це дохід, який створюється при виробництві зернових культур і визначається за даними економічної оцінки земель, проведеної у 1988 році. Він обчислюється у натуральних одиницях (у центнерах зерна), який при визначенні грошової оцінки переводиться у вартісний вираз за поточними цінами на дату оцінки [6].

2. Рентний дохід у населених пунктах України - це дохід, що отримується залежно від місця розташування населеного пункту в загальнодержавній, регіональній і місцевій системах виробництва та розселення, облаштування його території та якості земель з урахуванням природно-кліматичних та інженерно-геологічних умов, архітектурно-ландшафтної та історико-культурної цінності, екологічного стану, функціонального використання земель [6].

У Національному стандарті "Оцінка нерухомого майна" надане таке визначення: рентний дохід – дохід, що може бути отриманий із землі як засобу виробництва залежно від якості та місця розташування земельної ділянки. Рентний дохід розраховується як різниця між очікуваним валовим доходом від реалізації продукції, отримуваної на земельній ділянці, та виробничими витратами і прибутком виробника [5].

Отже, виходить, що рентний дохід – це дохід підприємства / підприємця. Держава як власник цього природного ресурсу не отримує, окрім податків, ніякого додатково доходу від використання підприємцями цього ресурсу.

В економічній теорії визначення природної ренти має декілька напрямів:

1. Класичне визначення: рента як результат використання конкурентного обмеженого ресурсу, при цьому рента є законним доходом власника цього обмеженого ресурсу [2].

2. Модернізоване класичне визначення: суб'єкт господарювання стикається з множиною обмежень і кожне може бути джерелом рентного платежу (законно чи незаконно), який скорочує прибуток підприємця [2].

Зрозуміло, що всі види обмежень не можна врахувати. Між цим, роль підприємця полягає у тому, щоб знайти таке рішення, що приносить найбільший прибуток в умовах реальних обмежень. Тому рентний дохід – це частина прибутку тих підприємців, які зуміли (вчасно зрозуміли) використати наявні обмеження та можливості [2].

Для російських економістів, які є прибічниками відродження класичного поняття природної ренти – це поняття важливо як інструмент встановлення державного контролю за найважливішими фінансовими потоками [2].

Отже, необхідно ввести у податкове законодавство та статистичний облік категорію природної ренти в якості доходу держави від її власності – корисних копалин, землі. [1]

Розробка теорії ренти важлива і в якості інструмента для вирівнювання рентабельності між дохідними паливно-сировинними галузями та низькорентабельними галузями обробної промисловості. Вирівнювання можливо здійснити шляхом введення в законодавство поняття "рентного доходу" та, відповідно, вилучення певної частини доходу у суб'єктів господарювання рентоутворюючих галузей. Ці надходження до державного бюджету є доходом держави як власника надр і корисних копалин, як учасника господарського процесу.

Для розрахунку рентабельності використовується наступне співвідношення:

$$Рентабельність = \frac{доходи до сплати податків}{поточні витрати на виробництво (в т.ч. видобуток) + витрати транспортування} \quad (1)$$

Введемо позначення змінних (табл. 1)

Таблиця 1.
Позначення змінних

Змінна	Позначення
виручка підприємств і організацій до сплати податків	R
витрати на виробництво, транспортування, переробку	C
сума податків підприємств та організацій	T
прибуток (сальдований фінансовий результат)	P
вартість основних фондів	F
дохід підприємств від звичайної діяльності до оподаткування	EBT
дохід підприємств від звичайної діяльності до оподаткування	EBT_i
нормативний дохід (дохід підприємств, що не отримують рентний дохід, переробної про від звичайної діяльності до оподаткування	EBT_n

Рентний дохід, що отримують галузі природокористування розраховується як [2]:

$$RI_i = EBT_i - EBT_n \quad (2)$$

Основні показники щодо визначення рівня рентабельності в галузях добувної і переробної промисловості України представлені в табл. 2.

Таблиця 2.
Визначення рівня рентабельності в галузях добувної і переробної промисловості України в 2011 році

Група галузей	Випуск продукції, тис. грн	Операційні витрати з реалізованої продукції, тис. грн	Рівень рента-рельності, %
Добувна промисловість	116 750	88 730	31,5788
Переробна промисловість	788 017	708 585	11,2098

Розроблено автором по [3]

Добувна промисловість включає:

- 1) добування паливно-енергетичних корисних копалин;
- 2) добування корисних копалин, крім паливно-енергетичних.

Отже, рентабельність у добувній промисловості у 2,8 рази більше, ніж у переробній промисловості.

У Російській Федерації до основних рентоутворюючих галузей відносяться наступні: нафтова, газова галузь, чорна та кольорова металургія, хоча металургія не відноситься до галузей природокористування [2].

Ще одним важливим критерієм для визначення рентоутворюючих галузей є обсяг експорту.

Зауважимо, що в Росії ці галузі забезпечують 75 % експорту.

Питома вага рентного доходу в загальному обсязі російського виробництва складає:

- 58,4 % в нафтовій галузі;
- 61,9 % в газовій галузі;
- 3,9 % в галузі чорної металургії;
- 31,3 % в галузі кольорової металургії.

З метою поглиблення дослідження доцільно проаналізувати структуру експорту України. У табл. 2 надані найменування товарів (згідно Українського класифікатора товарів зовнішньоекономічної діяльності), що мають питому вагу в структурі експорту більшу за 4 %. Для довідки також надається питома вага імпорту цих товарів.

Таблиця 3.
Структура експорту та імпорту України

Найменування товарів згідно з УКТЗЕД	Експорт		Імпорт	
	тис. дол. США	питома вага, %	тис. дол. США	питома вага, %

Найменування товарів згідно з УКТЗЕД	Експорт		Імпорт	
	тис. дол. США	питома вага, %	тис. дол. США	питома вага, %
Готові харчові продукти	1 831 753,2	4,60	1 594 995,1	3,30
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	3 004 126,9	7,60	4 784 643,4	9,90
Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	3 437 469,7	8,70	4 877 545,2	10,10
Продукти рослинного походження	4 471 843,7	11,30	1 481 497,6	3,10
Мінеральні продукти, в т. ч.:	4 703 459,4	11,90	16 009 975,3	33,30
<i>сіль; сіра; землі і каміння</i>	399 794,2	1,0	285 229,0	0,6
<i>руди, жужіль і зола</i>	2 038 519,0	5,2	543 637,5	1,1
<i>палива мінеральні; нафта і продукти її переганання, з них</i>	2 265 146,2	5,7	15 181 108,7	31,6
<i>кам'яне вугілля</i>	363 706,6	0,9	1 820 549,0	3,8
<i>нафта сира (включаючи газовий конденсат)</i>	0,0	–	908 934,2	1,9
<i>газ природничий</i>	0,0	–	7 934 074,3	16,5
Недорогоцінні метали та вироби, в т. ч.:	11 660 252,7	29,60	3 005 168,1	6,20
<i>чорні метали</i>	9 543 320,5	24,2	1 392 439,7	2,9
<i>вироби з чорних металів</i>	1 706 613,1	4,3	694 174,0	1,4
<i>мідь та вироби з неї</i>	106 577,4	0,3	99 933,2	0,2
<i>нікель та вироби з нього</i>	10 705,7	0	121 130,0	0,3
<i>алюміній та вироби з нього</i>	83 160,3	0,2	259 623,3	0,5
<i>свинець та вироби з нього</i>	11 481,5	0	29 743,3	0,1
<i>цинк та вироби з нього</i>	9 617,8	0	30 650,6	0,1
<i>олово та вироби з нього</i>	76,2	0	5 569,1	0
<i>інші недорогоцінні метали</i>	92 602,9	0,2	69 028,5	0,1
<i>інструмент, ножові вироби</i>	19 238,8	0	141 132,2	0,3
<i>інші вироби з недорогоцінних металів</i>	76 858,3	0,2	161 744,2	0,3
Всього	39 430 529,7	100,00	48 089 829,8	100,00

Примітка: Дані надані за результатами діяльності протягом січня-липня 2012 року
Розроблено автором по [4]

Отже, найбільшу питому вагу має експорт недорогоцінних металів та виробів з них – 29,6 % (28,5 % - чорні метали, 0,9 % – кольорові метали).

Друге місце займають мінеральні продукти – 11,9 %. Руди, жужіль і зола, палива мінеральні; нафта і продукти її переганання сумарно мають питому вагу в 10,9 %.

Висновки.

Співставляючи результати відбору рентоутворюючих галузей за двома критеріями (належність до добувної промисловості та питома вага експорту), в Україні можна виділити наступні рентоутворюючі галузі промисловості: чорна металургія, нафтова галузь, вугільна галузь.

Отримані результати можна використовувати для формування додаткових екзогенних змінних при побудові різноманітних регресій, що характеризують економічний та екологічний стан регіонів.

Література.

1. Доклад о человеческом развитии 2011. Устойчивое развитие и равенство возможностей: Лучшее будущее для всех [Электронный ресурс] / Весь мир. – Москва, 2011. – Режим доступа: http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2011_RU_Complete.pdf.
2. Волконский В.А. Природная рента и методы её оценки [Электронный ресурс] / В.А. Волконский, А.И. Кузовкин, А.Ф. Мудрецов. – Режим доступа: <http://www.ecfor.ru/pdf.php?id=2005/1/03>
3. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Официальный сайт Министерства экономического развития и торговли [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ukrexport.gov.ua/rus/economy/trade//6622.html>.
5. Оцінка нерухомого майна [Електронний ресурс]: постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2004 року № 1442. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=1442-2004-%EF>.
6. Порядок нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів [Електронний ресурс]: наказ Держкомзему України, Мінагрополітики України, Мінбудархітектури України, Української академії аграрних наук від 27.01.2006 р. № 18/15/21/11. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0388-06>.
7. Природная рента, собственность на нее и проблемы ее изъятия и присвоения [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.geoglobus.ru/ecology/practice16/legislation09.php>.
8. Экологически скорректированная оценка экономического развития регионов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://institutiones.com/general/1391-ekologicheski-skorrektirovannaya-ocenka-ekonomicheskogo-razvitiya.html>.

References.

1. United Nations Development Programme (2011), "Human Development Report 2011. Sustainability and Equity: A Better Future for All, available at: http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2011_RU_Complete.pdf (Accessed 30 November 2013).
2. Volkonskiy, V. Kuzovkin, A and Mudretsov, A (2004), *Prirrodnaya renta i metody ee otsenki* [Rental income and methods its estimation], available at: <http://www.ecfor.ru/pdf.php?id=2005/1/03> (Accessed 30 November 2013).
3. The official site of State Statistics Service of Ukraine (2013), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 30 November 2013).

4. The official site of Ministry of economic development and commerce (2013), available at: <http://ukrexporth.gov.ua/rus/economy/trade/6622.html> (Accessed 30 November 2013).
5. Professional legal system MEGA-NAU (2013), "*Otsinka nerukhomoho maina* [postanova Kabinetu ministriv Ukraini vid 28.10.2004]" ["Immovable property's valuation [accepted by Cabinet of Ministers of Ukraine 24/10/2004]"], available at: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=1442-2004-%EF> (Accessed 30 November 2013).
6. The official site of Verkhovna Rada (2013), "*Poriadok normatyvnoi hroshovoi otsinki zemel silskohospodarskoho pryznachennia ta naselennykh punktiv* [nakaz vid 27.01.2006]" ["Scheme of normative money valuation of agricultural land and settlement land [accepted 27/01/2006]"], available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0388-06> (Accessed 30 November 2013).
7. Geological-and-geographical review Geoglobus.ru (2013), "*Prirodnaia renta, sobstvennost na nee i problemi ee izyatiya i prisvoeniya* [Natural rent, ownership of it and problem confiscation and assignment] available at: <http://www.geoglobus.ru/ecology/practice16/legislation09.php> (Accessed 30 November 2013).
8. Economic portal (2013), "*Ekologicheski skorrektirovannaya otsenka ekonomicheskogo razvitiya regionov* [Ecological adjusted estimate the economic development of the regions], available at: <http://institutiones.com/general/1391-ekologicheski-skorrektirovannaya-ocenka-ekonomicheskogo-razvitiya.html> (Accessed 30 November 2013).

Стаття надійшла до редакції 17.02.2014р.

ТОВ "ДКС Центр"